

Mr Jasmina NIKOLIĆ

UDK 821.163.41.09-31 MICIĆ Lj.
821.163.41.02 ZENITIZAM

IDEJE ZENITISTIČKOG POKRETA U SRPSKOJ KULTURI – LJUBOMIR MICIĆ I NJEGOV ROMAN *BARBAROGENIJE-DECIVILIZATOR*¹

APSTRAKT: *U radu se razmatraju ideje zenitističkog pokreta propagirane kroz roman Barbarogenije-decivilizator Ljubomira Micića. Roman je poslužio kao novi oblik zenitističkog manifesta koji je objavljen 1921. godine u Zagrebu (Lj. Micić, Ivan Gol, Boško Tokin, Manifest zenitizma). Obradivana su pitanja odnosa zenitizma prema Evropi i Kraljevini SHS kroz simbolične likove romana koji su nosili reformatorske poruke, kao i oblici kroz koje su te poruke izražavane: umetnost, poezija (pesnička revolucija), decivilizacija – balkanizacija, revolucija, istorija.*

Kada je Prvi svetski rat utihnulo i njegove posledice postale vidljive, deo evropskih umetnika i književnika pokrenuo je lavinu optužbi koje su donosile zaključak da je predratna Evropa sa svojom kulturom bila na izdisaju i da je trebalo stvoriti nove temelje Evrope i novu kulturu. Među pokretima koji su se rađali, nadovezujući se na one koji su neposredno pred rat i za vreme njega nastajali, našao je svoje mesto i zenitizam čiji je osnivač i noseći stub bio Ljubomir Micić.

Micić je po obrazovanju bio filozof ali mu filozofija nije bila jedino interesovanje.² Njegova ličnost bila je obuzeta i poezijom i umetnošću ali i politikom i on ih je uspešno spajao sa svojim osnovnim zanimanjem. Sva ova interesovanja najčešće su bila izražavana pesničkom i književnom rečju i to onom ispunjenom simboličnim značenjem. Zato je tumačenje njegovog književnog dela u stvari dešifrovanje simbola koji označavaju stvarno stanje vremena i prostora u kome su nastali. Ipak, da bi se osvetlile ideje zenitizma izražene u obliku Micićevog romana *Barbarogenije-decivilizator* objavljenog u Parizu 1938. godine, potrebno je kratko se osvrnuti na period nastanka zenitizma i njegovog delovanja.

¹ Ljubomir Micić, *Barbarogenije-decivilizator*, Beograd 1993 (dalje: Lj. Micić, *Barbarogenije*).

² Biografske podatke o Lj. Miciću i tumačenja njegovog zenitizma videti u: *Zenit i avangarda 20-tih godina*, Beograd 1983, *Leksikon pisaca Jugoslavije IV*, Matica srpska 1997, Z. Markuš, *Zenitizam*, Beograd 2003.

Umetnički i književni pokret zenitizam nastao je 1921. godine i njegovo oglašavanje počelo je izlaskom međunarodnog časopisa za novu umetnost pod imenom *Zenit* (februar 1921)³. Osnovno obeležje *Zenita* bila je optužba Evrope i njene kulture za beznade Prvog svetskog rata. Zenitisti su smatrali da je Evropa za svoju krivicu bila kažnjena odumiranjem kulture i humanizma.⁴ Umiranje evropske kulture napravilo je prostor zenitistima da objave da će oni stvoriti novu kulturu ali i novo i bolje čovečanstvo. Pošto je sve moralo da bude novo, i prostorno ishodište nove kulture moralo je da bude odvojeno od Evrope. Za zenitiste je to bio Balkan,⁵ sa svojom mladošću kojom je mogao da parira evropskoj starosti. Sadržaj buduće kulture takođe je morao biti nov i stare evropske vrednosti morale su dobiti svoju zamenu. Tako je najpre hrišćanstvo, koje je „miropomazanjem u bratoubilačkim ratovima”⁶ razočaralo zenitiste, dobilo zamenu u zenitizmu. Na ovaj način zenitizam je počinjao od početka u stvaranju razdoblja „heroizma duha” na Balkanu kome je prethodilo razdoblje „heroizma mišica” koje je početak imalo na Kosovu a kraj na Kajmakčalanu.⁷ Dakle, kraj ratova za oslobođenje od tuđinske vlasti zenitisti su uzimali za početak stvaranja nove kulture na Balkanu, jer je glavni preduslov za stvaranje duhovnih vrednosti bila „fizička” sloboda. Ali stvaranje duhovnih vrednosti nije moglo da bude spojivo ni sa kakvim podražavanjem tuđih vrednosti, pa je tako evropski cilindar na srpskoj glavi nasuprot prljavim seljačkim opancima izgledao smešan.⁸ Zato su zenitisti početak videli u „čistim balkanskim tabanima” naglašavajući tako da se radi o potpunoj novini. To nije bilo vraćanje unazad nego čist, apsolutni početak kulturne istorije pri kome je zenitizam imao nameru da preskoči sve što je Evropa vekovima stvarala⁹ da bi stvorio nešto novo i bolje i za samu Evropu.

Zenitizam je, dakle, imao dvostruku ulogu. Želeo je da stvaranjem nove umetnosti dokaže originalnost na nacionalnom, odnosno balkanskom planu i želeo je da doprinese preporođenju Evrope na internacionalnom planu. U ostvarivanju obe uloge smetala mu je inferiornost koju je trebalo prevazići, jer je po Miciću inferioran položaj Kraljevine SHS prema Evropi bio nesumnjiv. Način da se leči inferiornost bilo je tumačenje Evrope kao produžetka Balkanskog poluostrva koji je trebalo balkanizo-

³ Od februara 1921. do maja 1923. časopis je izlazio u Zagrebu, a od maja 1923. do decembra 1926. u Beogradu. Naime, 1. jula 1922. Micić je otpušten sa posla srednjoškolskog nastavnika u jednoj zagrebačkoj gimnaziji (*Zenit*, 15, jun–jul 1922, 40) pa se morao preseliti u Beograd sa svojom Anuškom. S obzirom na njegov izraženi prezir prema „destruktivnom hrvatskom evropeizmu” (Lj. Micić, „Papiga i monopol” „hrvatska kultura”, *Zenit*, 24, maj 1923, 1–2) verovatno je razlog preseljenja bio u njegovom antihrvatstvu.

⁴ Lj. Micić, „Delo zenitizma”, *Zenit*, 8, oktobar 1921, 2.

⁵ Značenje pojma ‘Balkan’ kod Micića i zenitista često je bilo u smislu Srbije kao njegovog predstavnika pa će misija Balkana, u stvari, biti misija srpske kulture nošene od zenitista.

⁶ Lj. Micić, „Zenitofija ili energetika stvaralačkog zenitizma”, *Zenit*, 26–33. oktobar 1924, 3.

⁷ Lj. Micić, „Duh zenitizma”, *Zenit*, 7, septembar 1921, 4.

⁸ Lj. Micić, „Hvala ti Srbijo lepa”, *Zenit*, 36, oktobar 1925, 2.

⁹ Micić se veoma slikovito podsmevao evropskim tekovinama: „Molijeru skidamo mirisno masnu periku: ostaje prazna glava kraljevskog i dvorskog dobavljača ludosti. Danteu deremo katoličansku crnu mantiju: ostaje golotinja crkvenog Lucifera koji samo za se želi raj a za sve druge Pakao. Šekspiru čupamo talijansku bradicu: ostaje samo patos lorda Bekona i homoseksus danskog kraljevića Hamleta sa otrcanim ‘bit il’ ne bit’. Kantu vadimo mozak i režemo pupak: ostaje ‘zdravi razum’ germanske filozofije na vršcima naših tupih nokata.” Lj. Micić, „Zenit – manifest”, *Zenit*, 11. februar 1922, 1.

vati.¹⁰ Slično Miguelu de Unamunu,¹¹ koji je nasuprot evropeizaciji Španije predlagao hispanizaciju Evrope kihotizmom,¹² Micić je nasuprot evropeizaciji Balkana predlagao balkanizaciju Evrope zenitizmom.

Na putu izlaska iz inferiornog položaja i iz potčinjenosti duha koja se zenitistima činila isto tako teška kao i potčinjenost tela, prvi zadatak bilo je premošćavanje vremenskog jaza od „petnaest godina zakašnjenja”¹³ koje je bio napravio balkanski voz. To se moglo učiniti samo davanjem nečeg novog, originalnog, „barbarogenijalnog”. Kreirajući ‘novu religiju’ zenitizam, kao protivtežu oskrnavljenom hrišćanstvu i oskrnavljenoj kulturi Evrope, zenitisti su imali potrebu da iskreiraju i ‘novo božanstvo’, heroja duha, koji je trebalo da bude glavni subjekt razdoblja koje su oni nazivali ‘heroizam duha’. Zamišljeni heroj trebalo je da sjedini barbara i genija, početak i sposobnost za veliko stvaranje. Tako je nastao Barbarogenije kao nosilac budućnosti, ali ovaj pojam nije ostao samo oznaka individualnog heroja. Pretvorivši se u pridev ‘barbarogenijalan’, postao je kolektivna karakterna osobina zenitista, odnosno Balkanaca.

Već 1921. godine Micić je dao prve obrise Barbarogenija. Njegova ideja imala je dve faze. U prvoj je trebalo „vaskršnuti jugobalkanskog pratipa čoveko-heroja u unutrašnjoj inkarnaciji Barbarogenija” a u drugoj „afirmisati istočnokozmičku ideju mističnog tipa Novočoveka”.¹⁴ Dakle, Micić je tražio oslonac za svoju ideju na širem planu, na planu slovenstva i Rusije iako je držao do originalnosti Balkana. Agitujući za svečovečju slovensku koncepciju Istoka, Micić i zenitisti posegli su za starom idejom čiji je nosilac bio Dostojevski.¹⁵ Shvatajući da nije vreme za misiju svečovečje slovenske kon-

¹⁰ Lj. Micić, „Nova umetnost”, *Zenit*, 34. novembar 1924, 3.

¹¹ Zanimljivo je da je Primo de Rivera poslao Nikoli Pašiću pismo podrške povodom zabrane Micićeve zbirke pesama *Aeroplan bez motora* poredeći taj slučaj sa Unamunovim. *Zenit*, 39, Beograd 1926.

¹² B. Radica, *Agonija Evrope* (razgovori sa M. de Unamunom), Beograd 1994, 490.

¹³ Lj. Micić, „Savremeno novo i slučeno slikarstvo”, *Zenit*, 10. decembar 1921, 12.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ Dostojevski je Rusiji namenjavao zadatak da kaže zdravu reč evropskom čovečanstvu i njegovoj civilizaciji a isto to namenjavao je Micić Balkanu. Micićeve najfrekventnije reči bile su: svečovečja kultura, svečovečji duh, svečovečja umetnost, čovek-brat što opet upućuje na Dostojevskog. Micićeve i ideje Dostojevskog delilo je oko pola veka, ali je i kod jednog i kod drugog borba protiv evropeizacije imala vidno mesto. Micić je retko pominjao Dostojevskog ali postoji čitav niz aluzija na njega: „... treba se opredeliti: ISTOK ili ZAPAD? (Istok je rodio Hrista i Dostojevskog!) Mi smo istočnici.” Opredeljujući se za Istok uzeo je Dostojevskog i odvojio ga od Hrista ali prekrivši ga zenitističkim parolama. Ipak, on se nije mogao uvek sakriti o čemu rečito govori Micićeva tvrdnja da je nečovek njegovog doba bio zlotvor bog – *veliki inkvizitor* (podvukla N. J.). Nije li to kao da je citirao Dostojevskog i nije li to u stvari latinska koncepcija Zapada o kojoj je Micić pisao da je uništila Evropu i slomila ideju čovečanstva? Međutim, Micić nije prihvatio Hrista nazivajući ‘velikog inkvizitora’ zlotvorbogom. Hrista je nadomestio Barbarogenije a pravoslavno hrišćanstvo nova vera – zenitizam. I opet je i tu nešto od Dostojevskog i njegove ideje “jedan narod – jedan bog” koja se nalazi u romanu *Zli dusi* gde je Dostojevski kroz razgovor Stavrogina i Satova provukao verovanje u nacionalnog Boga. Na kraju, brani se na sudu od optužbi da je njegova pesma *Aeroplan bez motora* vredala javni moral sam Micić napisao je na jednom mestu da iza njega stoji Dostojevski. Bilo u kom smislu da je mislio istine u ovome ima.

F. M. Dostojevski, *Piščev dnevnik 1887*, Beograd 1981, 175–176.

Lj. Micić, *Zenit*, 21. februar 1923, 2.

Lj. Micić, *Zenit*, 1. februar 1921, 1.

Vidi: F. M. Dostojevski, *Braća Karamazovi*, Beograd 1970, 314–338.

Lj. Micić, *Zenit*, 8. oktobar 1921, 2.

F. M. Dostojevski, *Zli dusi*, I, Beograd 1970, 268–278.

Lj. Micić, „Policija protiv pesnika”, *Vreme*, 1555, 17. april 1926, 4.

cepcije i pravoslavne Rusije, zenitisti su modifikovali misiju dajući joj novo ime i novi oblik.

Prihvatajući veliku ulogu stvaranja novočoveka, zenitisti su morali da se rasterete priklanjajući se Istoku i nazivajući sebe istočnicima čime su dolazili u opasnost da izbrišu razliku između sebe i njih. Ipak, nije tu bila dovoljna modifikovana koncepcija Dostojevskog jer je zenitizam postojao u vremenu kada prostor Istoka nije bio prostor Dostojevskog. Praktično, ovo oslanjanje se katkada, pojedinim izjavama, pretvaralo i u podržavanje Istoka kao ishodišta ruske revolucije i uopšte komunizma.¹⁶ Kao krajnji domet 'revolucionarnog oglada' u *Zenitu* broj 43 (decembar 1926) izašao je tekst „Zenitizam kroz prizmu marksizma” potpisan pseudonimom dr M. Rasinov. U njemu je pisalo da je zenitizam sin marksizma, a da su varvari ceo svetski proleterijat neiskvaren buržoaskom emancipacijom i spreman da varvarizuje Evropu balkanizacijom.¹⁷ Zbog ovog teksta, sa obrazloženjem da je podsticao revoluciju, časopis *Zenit* je 1926. godine bio zabranjen.

Dakle, zenitizam je pored uloge pesničke revolucije pune osećanja slovenske pripadnosti i kamufliranih ideja Dostojevskog, na neki način, koketirao i sa ruskom revolucijom, komunizmom i njihovim sadržajima. U tom koketiranju izražavao se njegov antiburžoaski smisao i nezadovoljstvo parlamentarizmom za koji je još 1922. godine Micić smatrao da je bio nemoćan da reši nove ekonomske i kulturne probleme.¹⁸ Zenitizam je posleratno društvo video u krizi i njegov apstraktni pesnički put naspram konkretnih problema, moguće je, našao se pred znakom pitanja o načinu njihovog rešavanja. Ipak, poistovećivanje zenitizma sa komunizmom sa koje navodi tekst potpisan pseudonimom dr M. Rasinov čini se olakim. Jer ako je Micić insistirao na autentičnosti svog književno-umetničkog pokreta, ističući je u svakoj prilici, stavljanjem znaka jednakosti između zenitizma i komunizma on bi protivurečio samome sebi i utro

¹⁶ Micić je nabrajao: Crvena vojska, Oktobar, dvanaestorica, Spartakus, diktatura proleterijata, Lenjin, Trocki, Lunačarski. Zenitisti su tražili uspostavljanje političkih veza Kraljevine SHS sa Rusijom i protestovali protiv Narodnog kazališta u Zagrebu koje je svojim predstavama vređalo „slovenski i svečovečji osećaj za patnju ruskog i bratskog naroda”. Iako je bio svestan da samo pominjanje imena 'Rusija' u Kraljevini SHS nije dobro, Micić je preveo i izdao *Proletkult* od Lunačarskog 1924. godine, zatim je *Zenit* objavio esej Trockog o Lenjinu i pismo Maksima Gorkog *Povodom revolucije*. Godine 1925. *Zenit* je protestovao zbog ubistva bugarskog pesnika Gea Mileva koji je u pesmi *Septemvri* veličao revoluciju. Istovremeno u hronici zenitizma pisalo je da su se konačno izdvojila dva fronta u književno-umetničkoj borbi: levi front zenitizma i desni front sve drugo. Jedna od Micićevih pesama, *made in England*, (Lj. Micić, *Antievropa*, Beograd 1926) bila je posvećena generalnom štrajku radnika u Engleskoj...Rusku revoluciju i kulturnu emancipaciju Balkana Micić je smatrao 'životnim interesima'...Ruska avangarda bila je glavni spoljni saradnik *Zenita*...

Lj. Micić, „Revolucija u gradu belome 7777”, *Zenit*, 10. decembar 1921, 4.

Lj. Micić, „Protiv sentimentalne politike – za balkansku civilizaciju”, *Zenit*, vanredno izdanje, septembar 1922, s. n.

Lj. Micić, „Protiv jugoslovenskog antirusizma”, *Zenit*, 15. jun 1922, 36.

Lj. Micić, „Vo imja zenitizma”, *Zenit*, 25. februar 1924, 3.

Uredništvo *Zenita*, „Film jednog književnog pokreta i jedne državne revolucije”, *Zenit*, 38. februar 1926, s. n.

¹⁷ Tekst preuzet iz: I. Subotić – V. Golubović, „Časopis *Zenit* (izbor)”, *Književnost*, XXXVI/7–8, 1981, 1608–1611.

¹⁸ Lj. Micić, „Protiv sentimentalne politike – za balkansku civilizaciju”, *Zenit*, vanredno izdanje, septembar 1922, s. n.

put gašenju zenitizma. Iako su svečovečja koncepcija Dostojevskog i unekoliko podržavanje ruske revolucije¹⁹ bili prisutni u *Zenitu*, reklo bi se da je Micić pre želeo da ih 'zenitizuje' nego da se poistoveti. Pa ipak, ostaje otvoreno pitanje šta je Micić video u komunizmu. Da li je to bio utisak koji ga je prevario? U svakom slučaju, Micićeva koketiranja sa ruskom revolucijom i položajem radničke klase u kapitalističkim državama kao i famozni članak pod pseudonimom, mogli su biti viđeni kao opasni za državu. Ako članak pod pseudonimom i nije bio Micićev, što je malo verovatno,²⁰ mogao je biti dokaz za sve Micićeve neuhvatljive pobune i jednostavno 'pronađeni' povod za zabranu. Kako god bilo, Micić je posle zabrane *Zenita* 1926. godine i anonimnih pretnji koje je dobijao, morao da napusti Kraljevinu SHS i proveo je desetak godina u Francuskoj gde je nastao njegov roman *Barbarogenije - decivilizator* uz pomoć koga je možda moguće izoštriti sliku o zenitizmu u nekim detaljima ali i pratiti eventualne promene koje je on doživeo.

Upoznavši Micića kao osnivača, izdavača i glavnog urednika časopisa za kulturu *Zenit*, upoznali smo se sa idejama koje su bile stvaralačke u pogledu balkanske kulture i reformističke u pogledu evropske kulture, ali koje su imale i politički smisao. Kritika je bila koncentrisana na ono što su činili vladari, vlade, administracija, birokratija, političari, bilo vezano za Kraljevinu SHS, bilo vezano za Evropu. Sada kada hoćemo da sa časopisa za kulturu pređemo na analizu samog književnog dela, susrećemo se sa istim idejama, pretočenim donekle u književnu fikciju, ali sa jakom podlogom koja omogućava istorijsko istraživanje. Pred nama je roman *Barbarogenije-decivilizator*,²¹ idejni produžetak časopisa *Zenit* koji je u vreme nastanka romana uveliko bio zabranjen. Takođe, on je neka vrsta 'romansiranog' zenitističkog manifesta. Osim ovoga, *Barbarogenije-decivilizator* je priča o Micićevom izgnanstvu i njegovom vraćanju mestu koje je morao da napusti da bi razjasnio razloge za to.

Roman je dvostran s tendencijom da se dve strane povežu. Na jednoj strani je poricanje jugoslovenstva a na drugoj menjanje čovečanstva ili čak stvaranje novog, reformacijom evropskog duha i evropske kulture. Na prvi pogled čini se da ove dve teme nemaju ničeg zajedničkog ali ako se uzme u obzir činjenica da je Micić negiranjem jugoslovenstva zapravo kritikovao podanički, hrvatski mentalitet koji je imitirao evropsko koje je bilo zrelo za reformaciju da bi se čovečanstvo spasilo, očigledno je da su teme povezane.

Romanom *Barbarogenije-decivilizator* Ljubomir Micić je pokušao da, deset godina posle progonstva iz Kraljevine SHS, vaskrsne svoje ideje u novoj formi. U tom pokušaju on je delimično rekonstruisao vreme izlaženja *Zenita* (1921–1926), ali ga je

¹⁹ Osim očiglednih elemenata ove podrške mogli bi se dodati i isti odnos prema kolektivizmu, prema istoriji koja počinje sa njihovim delovanjem, kritika imperijalizma i sl.

²⁰ Zoran Markuš je dobro primetio nemogućnost da urednik i vlasnik časopisa dozvoli da mu na stranicama vlastitog časopisa proglašavaju pokret marksističkim ako je to bilo suprotno njegovim uverenjima. Z. Markuš, *Zenitizam*, Beograd 2003, 22.

²¹ Vreme nastanka romana može se pretpostaviti prema njegovoj radnji koja započinje 1936. godinom i prema godini objavljivanja 1938. Lj. Micić, *Barbarogenije*, 6. i 10.

prekrio vremenom u kome se dešava radnja romana i vremenom svog boravka u Parizu (1926–1936)²² kao i povratka u Kraljevinu Jugoslaviju 1937. godine.²³ U vremenskom određenju se već nazire veza junaka romana i Ljubomira Micića. Tu vezu Micić je ostvario indirektno: predstavio je sebe kao putnika-stranca koji je želeo da upozna ‘Novu Srbiju’ i koji je u Dubrovačkom arhivu pronašao roman srpskog pisca „umrlag u ratu za nezavisnost herojske misli svoje zemlje”.²⁴ Stavljajući se između nepoznatog pisca – srpskog neznanog junaka – Zenitona i njegovog lika Barbarogenija, kao tumač romana, Micić ih je doživljavao kao svoja lica, naročito Barbarogenija čiji je životni put zapravo njegov životni put. On je želeo da svojim tumačenjem vaskrsne Zenitonovo delo da bi ga produžio: Zeniton je ‘fizički’ oslobodio Barbarogenija, a Micić je trebalo da ga duhovno osmisli i pripremi za njegovu misiju spasavanja Evrope – decivilizacijom. Tako pisac pronađenog romana, njegov lik i onaj koji ih vaskrsava, idu istim putem prema istom cilju.

Zašto je Ljubomir Micić uzeo sebe kao posrednika? Odgovor na ovo pitanje povezan je sa Micićevim stanjem prognanika. Otrgnut od svoje zemlje i svog jezika on se okrenuo stvaranju na francuskom jeziku. Zato je u predgovoru romana naglasio da traži spis srpskog pisca koji će se dopasti francuskom čitaocu.²⁵ Dakle, on se u pariskoj fazi našao i u stanju ‘unutrašnje emigracije’. Bilo mu je onemogućeno da se obraća srpskom čitaocu svojim idejama pa je morao da se prilagodi. Zanimljivo je da je preorijentaciju na francuski jezik zadržao skoro do svoje smrti u Beogradu 1971. godine.²⁶ Dakle, promena jezika bila je pobuna protiv progonitelja i, s druge strane, obraćanje novom čitaocu. Zato Micić nije uzeo ulogu pisca romana o Barbarogeniju, nego ulogu njegovog tumača. Uostalom nepoznati pisac čiji roman je tumačio, a koga je zaogrnuo odorom srpskog neznanog junaka, lako je mogao da označava njegovo prvo spisateljsko razdoblje. Odlučivši da piše o tom razdoblju iz nove perspektive, zauzimao je novu poziciju tj. poziciju njegovog tumača.

Vreme koje roman odslikava dvoslojno je, kao što je već rečeno. Događaji prvog vremena (1921–1926) ponegde su preneti u drugo (1926–1938) i inscenirani likovima drugog vremena. Na primer ličnost Lepotana, ministra unutrašnjih poslova, podseća na dr Antona Korošca.²⁷ Njemu je Barbarogenije, to jest Micić, pripisao odgovornost za ‘progonstvo’ 1926. godine. Međutim, Korošec nije bio ministar unutrašnjih poslova pre 1928. godine, a kao veliki protivnik komunista na istoj funkciji bio je poznat u vladi Milana Stojadinovića (1935–1938).²⁸ Dakle, ministar unutrašnjih poslova bio je

²² *Leksikon pisaca Jugoslavije IV*, Matica srpska 1997.

²³ Vidi: I. Subotić, „Sećanja na susrete sa Ljubomirom Micićem”, *Književnost*, XXXVI/7–8, 1981, 1483.

²⁴ Lj. Micić, *Barbarogenije*, 8 i 10.

²⁵ *Ibid.*, 10.

²⁶ Irina Subotić je, pišući o susretima sa Micićem u zimu 1967, 1968. i 1969. godine, zabeležila da je tada sa njom komunicirao isključivo na francuskom jeziku. Isto iskustvo imao je i Zoran Markuš (*Zenitizam*, Beograd 2003). I. Subotić, *Književnost* XXXVI/7–8, 1981, 1483.

²⁷ „..... bivši ispovednik austro-ugarske carice Zite.....” (Lj. Micić, *Barbarogenije*, 58).

²⁸ *Mala Prosvetina enciklopedija I*, Beograd 1978, „Korošec, Anton”.

dve godine posle Micićevog odlaska iz Beograda i u vreme kada se on vratio u Beograd (1937). Takođe svi događaji vezani za vreme 1921–1926. godine i Barbarogenijevo bavljenje u Kraljevini SHS odigravaju se na Avali, u blizini *Spomenika neznanom junaku* koji je podignut između 1934–1938. godine.²⁹ Ovakav postupak sa vremenom možda se može objasniti piščevom potrebom da naglasi da se u državi ništa nije promenilo za njegovog desetogodišnjeg odsustva i da su njegove nepromenjene ideje mogle naići na nerazumevanje nepomirljivog sistema koji je komunizam video svuda, pa i u zenitizmu.³⁰ Uostalom, *Zenit* je bio zabranjen 1926. godine pod optužbom da je propagirao marksizam-kunizam. Ako se zna da je Korošec bio nepomirljivi protivnik komunista kao ministar unutrašnjih poslova, onda je lik Lepotana od strane Micića mogao biti inspirisan njime radi postizanja što boljeg efekta.

Preklapanje vremena karakterističnije je za prvi deo romana, onaj koji se odnosi na vreme izlaženja *Zenita*. U drugom delu romana tog preklapanja skoro da nema. Barbarogenije, to jest Micić, u lutanju i boravku u Francuskoj dostiže datum 8. juli 1934. godine (u Kanu). To vreme nastavljeno je sa početkom Micićevog putovanja kao francuskog putnika-tumača (ne više kao Barbarogenija) koji se 1. februara 1936. godine iskrcao u luci Gruž u Dubrovniku. Dakle, roman se vremenski može podeliti na dve celine: vreme delovanja zenitizma i *Zenita* i vreme zabrane *Zenita* i emigracije njegovog glavnog inspiratora. Tematska podela je već naglašena: odnos Balkan–Evropa to jest decivilizacija–civilizacija i na drugoj strani jugoslovenstvo kao pokušaj, kao inferiornost, kao imitatorstvo, kao delo stare Evrope koju je trebalo preporoditi autentičnim zenitizmom.

Likovi Micićevog romana kreirani su iz dva ugla. Iz jednog ugla postavljeni su likovi ideje zenitizma i oni su u prvom planu: Barbarogenije, Zeniton, Vila-Morgana, Srbica. Iz drugog ugla postavljen je jedan složen lik – gazda Hipokrit koji sjedinjava nekoliko podlikova: pisac, profesor univerziteta, oficir, ministar unutrašnjih poslova. Međutim, gazda Hipokrit iako kreiran kao hidra sa nekoliko glava, pojavljuje se i bez podlika, čisto kao oličenje svog imena. Između Barbarogenija i njegovog protivnika (ili njegovih protivnika) Hipokrita postavljen je još jedan lik kome nije dato mnogo prostora, ali koji je Barbarogenijev branitelj – to je seljak sa Avale. Drugi likovi vezani za period Barbarogenijevog progonstva manje su upečatljivi, ali bili su odabrani da bi se pomoću njih predstavilo stanje evropskog društva slično kao što su glavni likovi trebali da predstavljaju društvo Kraljevine SHS.

U tom društvu Barbarogenije je predstavljen kao sin Zenitona i Vile-Morgane, a Zeniton kao srpski neznani junak koji je poginuo u Prvom svetskom ratu. Vila-Morgana, zla volšebnica i zlobna zavodnica, mitološko biće koje potiče iz keltske mitologije³¹ za Micića je bila demon evropske civilizacije koji je Zenitona bacio na

²⁹ Ibid., „Avala: Avalski grad”.

³⁰ „...Lepotane, vi vidite komunizam tamo gde ste trebalo da vidite Zenitizam...”: vidi: Lj. Micić, *Barbarogenije*, 58.

³¹ M. Vujaklija, *Leksikon stranih reči i izraza*, Beograd 1980, „Fata-Morgana”.

kolena.³² Iz toga je proistekla njegova smrt i smrt Vile-Morgane koju je testamentom Zeniton od nje tražio³³ da bi mogao da se rodi njihov sin Barbarogenije. Vila-Morgana, dakle, predstavlja Evropu koja je bila na izmaku svojih snaga, Evropu spremnu za reformaciju duha. Smrt Vile-Morgane Micić je objasnio kao uklanjanje opasnosti da ona postane predmet Barbarogenijeve ljubavi.³⁴ Barbarogenije, naime, nije smeo da doživi sudbinu srpskih ratnika koji su iskrvarili u velikom ratu opčinjeni Evropom i njenim sistemom vrednosti. Barbarogenije je rođen da bi stremio novoj Evropi nastaloj decivilizacijom stare i to decivilizacijom koja bi došla sa zdravog Balkana. Ali on se nije rodio mučen samo problemom menjanja nečovečnog čovečanstva, već i problemom povratka srpskog nacionalnog identiteta koga je Micić smatrao izneverenim stvaranjem Kraljevine SHS.³⁵

Ime Barbarogenije u sebi nosi suprotnosti ali se one ravnopravno spajaju kao u kontrapunktu. Micić ga je opisao kao spoj ljubavi Barbarogenijevih roditelja i mržnje njegovih nebrojenih neprijatelja i kao spoj varvarina i genija venčanih zenitizmom.³⁶ Jedan pol imena je varvarska snaga data od Zenitona, a drugi snaga genija data od Vile-Morgane koji, iako je bio koban po čovečanstvo, podaren Barbarogeniju predstavlja novu mogućnost.³⁷ Barbarogenije je trebalo da ostvari sintezu Balkan–Evropa uspostavljanjem novih sistema vrednosti i uspostavljanjem novog odnosa. Decivilizovati Evropu a ne uništiti je, to je misija koja je zahtevala snagu i um u pravilnoj proporciji.

Prema Micićevoj zamisli, Barbarogenijeva saputnica koju je upoznao na dan svog rođenja i u nju se zaljubio zvala se Srbica. Međutim, njeno drugo ime koje niko nije voleo, ni ona sama, naročito ne Barbarogenije, bilo je Jugovina. Jasno je da ovaj lik personifikuje Srbiju odnosno Kraljevinu SHS. U odabiru imena Srbica i objašnjenju imena Jugovina stoji Micićeva jasna opredeljenost u pogledu novostvorene države. Jugovina je za njega bila osećaj vetra koji je budio sliku osrednjosti, mlohavosti i nečeg bez karaktera i otmenosti³⁸ a sve te osobine pripisivao je Kraljevini SHS/Jugoslaviji. Ljubav između Barbarogenija i Srbice bila je bezuslovna. Iako je Micić u Srbici video učiteljicu koja je sinove pobednika učila lažima,³⁹ on je nije zato krivio shvatajući da je to došlo od njenog oca – gazde Hipokrita, to jest onih koji su stvorili Kraljevinu SHS. S druge strane, on je kreirao ljubav između Barbarogenija i njegove države kao ljubav muškarca i žene ponešto mistifikovanu i sakralizovanu, verovatno inspirisan ljubavlju

³² Veza Zenitona i Vile-Morgane bila je tema posebnog Micićevog romana – *Zeniton, l'Amant de Fata Morgana* (Pariz 1930).

³³ Lj. Micić, *Barbarogenije*, 156.

³⁴ *Ibid.*, 157.

³⁵ *Ibid.*, 32.

³⁶ *Ibid.*, 32, 37.

³⁷ *Ibid.*, 32, 157.

³⁸ *Ibid.*, 78.

³⁹ *Ibid.*, 33.

prema supruzi Anuški.⁴⁰ Ovakvo poistovećivanje govori puno o mestu koje je Srbija imala u njegovom misaonom polju.

Gazda Hipokrit, najveći Barbarogenijev protivnik, zbir je brojnih segmenata društva Kraljevine SHS. U osnovi je simbol srpskih političara i intelektualaca kao i hrvatskih i slovenačkih, kreatora ‘države bez smisla’. Ali razne ‘gazde Hipokrite’ Barbarogenije je sreo i na putu svog progonstva u Evropi među birokratijom i političarima, čak i na ulici. Ispod maske gazde Hipokrita, Barbarogenije je najpre našao lik srpskog pisca koga je nazvao ‘plavim piskaralom’. U raspravi sa njim Barbarogenije je naglasio jugoslovensku zabludu i kolaps čovečanstva i civilizacije.⁴¹ A onda je iz takve rasprave izronio pravi sukob: sukob pisca i Barbarogenija, u kome je Barbarogenije sasvim Ljubomir Micić, koji brani avangardu od nasrtaja tradicionalizma pa i modernizma. Tu je Micić objasnio zenitizam kao novi književni pravac prožet optimizmom i svetlošću nasuprot mračnim filozofskim, književnim i političkim lavirintima⁴² u kojima je video tradicionalizam. Razumevajući pisca kao nekog ko svojim delima i mislima stvara epohu, Micić je sebe video kao takvog.⁴³

U novoj situaciji Micić je Barbarogenija suočio sa gazda Hipokritom u novom liku. Bio je to profesor univerziteta i član Zemljoradničke partije koji je na Avali držao predavanje o Henriju Fordu i Karlu Marksu, zagovarajući industrijalizaciju američkog tipa i industrijski materijalizam spojene u evropeizaciju.⁴⁴ Ovom srpskom intelektualcu koji podseća na Dragoljuba Jovanovića, profesora Pravnog fakulteta i vođu levog krila Zemljoradničke stranke, Micić nije suprotstavio Barbarogenija nego seljaka sa Avale radi boljeg efekta. Suprotstavljajući se profesorovom govoru, seljak sa Avale je ukazao na nespojivost zagovaranja velike budućnosti srpskog naroda i njegove inferiornosti i imitatorstva, nazivajući to nakaradnim shvatanjima progressa.⁴⁵ Tvrdio je da će strani kapital ‘pojesti’ sve što može, čak i elitu zemlje koja je nekad bila verna duhu srpskog naroda, napuniće svoje džepove i nestati popunjavajući tako svoje ratne fondove.⁴⁶ Dakle, Barbarogenijev pravi učenik, seljak sa Avale, pogađao je tamo gde je njegov učitelj ciljao: u evropeizaciju, oduzimajući joj svaki pozitivan smisao. Micić je i ovde ciljao na stvaranje Kraljevine SHS smatrajući da su političari zarad te države izdali srpske grobove koje im je Evropa platila iz sefova međunarodnih banaka.

Ministar unutrašnjih poslova – Lepotan (u kome se prepoznaje Anton Korošec) još jedan je podlik gazde Hipokrita. Na njega je pala odgovornost za Barbarogenijevo

⁴⁰ Žaljenje za Anuškom posle njene smrti, ljubav prema njoj i poštovanje njene ličnosti Micić je izražavao ponekad i na neobičajene načine koji govore o mestu koje je Anuška zauzimala u njegovom životu. Na primer, donosio je cveće na krevet na kome je umrla u stanu u Prote Mateje 18. Vidi: I. Subotić, *Književnost*, XXXVI/7–8, 1981, 1483–1487.

⁴¹ Lj. Micić, *Barbarogenije*, 36.

⁴² *Ibid.*, 37.

⁴³ „Kada sam rođen ja, rođen je i novi svet, nova antipesimistička era je počela, era zenitizma, doba civilizacije.” *Ibid.*, 38.

⁴⁴ *Ibid.*, 44.

⁴⁵ *Ibid.*, 46.

⁴⁶ *Ibid.*, 48.

stupanje na put progonstva zbog optužbi da je boljševik i komunista. Ako se ostavi po strani igra vremenom u vezi sa ovim likom koja je napred objašnjena, Lepotan je zapravo predstavljao progonitelje ideja štetnih po državu i društvo koji nisu razdvajali nijanse i nisu se trudili da ih dokuče. Zalud je bilo Micićevo odupiranje komunizmu i boljševizmu. Ono što je on pisao vlast je razumevala suprotno od onog što je on tvrdio.

U srpskom establišmentu gazda Hipokrit ima još jedan podlik: oficira kraljeve garde. U susretu sa njim Barbarogenije je optužio pojedine Srbe iz Hrvatske za identifikovanje sa podaničkim hrvatskim mentalitetom i za saradnju u suprotnom taboru dok su ‘zenitoni’ ginuli kroz oslobodilačke ratove.⁴⁷ On se glasno pitao kako je moguće da je oficir iz suprotnog tabora koji nije voleo da čuje ime Karadžića Petrovića mogao da bude oficir garde Karadžićevog potomka. Ne ulazeći u Micićeve ocene dotičnog oficira ipak se iza njegovog lika može nazreti, kao i kod ministra unutrašnjih poslova, stvarna ličnost. Pominjanje oficirovog brata kao poslanika u Skupštini i ministra u svim posleratnim vladama navodi misao na braću Pribićević (Svetozara i Milana). Rasprava između Barbarogenija i oficira bila je u znaku optužbe Barbarogenija da je boljševik u službi Moskve što je kod optuženog izazvalo ljutnju.⁴⁸ U toj ljutnji, nazivajući komunizam sredstvom države da učutka „one koji slobodno misle”, Barbarogenije je upravo izrazio svoju „slobodnu misao”: želeo je zemlju koja bi jednom zauvek dobila svoje nacionalno ime – Srbija. Krivicu što to još nije bilo ostvareno Barbarogenije je pripisivao upravo oficiru sa kojim je razgovarao. Izbor ovog lika može se objasniti činjenicom da je i sam Micić bio Srbin iz Hrvatske, da je bio mobilisan za front u Galiciji u vreme Prvog svetskog rata i da je izbegao odlazak na front glumeći ludilo.⁴⁹ Verovatno je i to doprinelo da oficir iz suprotnog tabora bude osetljiva tačka njegovog razmišljanja.

Dakle, glavni likovi Micićevog romana, podeljeni na pozitivne i negativne, odslikavaju društvo Kraljevine SHS koje je zenitizam želeo da promeni. Osim kritike tog društva uočljivo je da je Micić kroz neke od negativnih likova tragao za svojim ‘progoniteljem’ pokazujući usput da je sloboda misli i govora u Kraljevini SHS bila ugrožena. S druge strane, preko glavnih likova romana on je negirao Kraljevinu SHS kao evropsku tvorevinu pokrećući proces u suprotnom pravcu. Preporođena država Srbija dobijala je na Balkanu misiju decivilizacije Evrope.

Reč decivilizacija u naslovu Micićevog romana prirodna je posledica njegovog shvatanja reči civilizacija. On je civilizaciju odvajao od kulture, shvatajući je kao materijalnu stranu života, kao delovanje mašina.⁵⁰ Stoga je on nasuprot civilizovanom čoveku-marioneti hteo da stvori kultivisanog čoveka koji misli, stvara i peva o decivilizaciji. Iz toga je proistekla i kritika Zapada i njegove civilizacije koja je iznedrila krvavi rat i time izgubila priliku da dalje stvara čovečanstvo. Evropsku civilizaciju i

⁴⁷ Lj. Micić, *Barbarogenije*, 74.

⁴⁸ *Ibid.*, 77.

⁴⁹ *Ibid.*, 160.

⁵⁰ *Ibid.*, 123.

čovečanstvo Micić je povezoao jednim od svojih junaka – Zenitonom. Zeniton je, zapravo, osim srpskog neznanog junaka, personifikovao čovečanstvo koje je umrlo opsednuto demonom evropske civilizacije da bi se dala šansa Barbarogeniju da stvori novo čovečanstvo.

Ljubomir Micić i zenitisti govorili su da je zapadna kultura došla na mrtvu tačku⁵¹ i time su zapravo uspostavljali špenglerovski odnos između reči civilizacija i kultura po kome je civilizacija shvaćena kao završno doba jedne kulture. Dakle, kod Micića je duhovna kultura obeležena terminom kultura a materijalna terminom civilizacija. Njegova misija protiv zapadne civilizacije pretpostavljala je novu balkansku kulturu koja je nudila spas Zapadu koji je propadao. Ipak, ovako pojednostavljeno gledište na kulturu i civilizaciju i njihovo strogo odvajanje nije se moglo održati što se uočava u Micićevoj tvrdnji da za zdrave civilizacije nije bilo opasnosti od ‘provale varvara’.⁵² Naime, Micić je stavljao duh iznad materije, ali očito je i njihova pravilna proporcija bila prihvatljiva. S druge strane, Micićeva decivilizacija nije podrazumevala vraćanje na varvarstvo – već novu kulturu koja je čak mogla biti i civilizacija shvaćena kao stepen razvoja ljudskog društva, kao istorijska epoha sa određenim kulturnim karakteristikama. Micić je tu epohu nazvao varvarskom, ali je taj pojam kod njega strogo odvojen od divljaštva⁵³ i ima posebno značenje čistog duha i zdrave snage koje je Balkan trebalo da donese posustaloj Evropi. Tako se nasuprot civilizaciji Zapada našla kultura Balkana, čija je misija imala da bude decivilizacija odnosno balkanizacija Evrope putem zenitizma odnosno putem pesničke revolucije.

Zenitizam je bio pravac za pesništvo i filozofiju i zato je Micić upravo pesničkom revolucijom hteo da promeni stanje u Evropi. Cilj te revolucije bio je uspostavljanje moralnog i ljudskog, a ne društvenog poretka.⁵⁴ Pesnička revolucija je to mogla doneti, ali je pesnik često napadao kapitalizam koji je žitna polja pretvarao u groblja a miris cveća u smrad industrije⁵⁵ ulazeći u trag prave revolucije iako se od nje branio („... užasavam se takozvanih socijalnih revolucija koje se vode isključivo za tanjir supe više ili dva, umesto jednog parčeta hleba...”⁵⁶). Agitujući i protiv istorijskog materijalizma i protiv mašina,⁵⁷ Micić je sa svojom pesničkom revolucijom stizao do apstrakcije. Gradeći vladavinu duha – ‘spiritokratiju’ njegove buntovne pesme nisu same po sebi bile opasnost već njihov kontekst koji se slučajno ili namerno (?) uplitaio u ‘pravu’ revoluciju.⁵⁸ Pišući pisma iz progonstva Srbici, Micićev junak Barbarogenije bio je

⁵¹ Lj. Micić, „Delo zenitizma”, *Zenit* 8 (1921) 2.

⁵² Lj. Micić, *Barbarogenije*, 122, 144.

⁵³ *Ibid.*, 144.

⁵⁴ „...Dakle revolucija i ljudski poredak nije ništa drugo do balkanizacija Evrope pod zastavom zenitizma”; Micić je kroz Barbarogenijeva usta opisao kako izgleda taj poredak: „Narodi žive od poezije, zar ne, vi, Srbi, pesnici svoje istorije?... Za vas ostale Balkance, postoji samo jedna civilizacija: civilizacija žitnih polja, cveća, pesama, muških i viteških borbi – civilizacija junačkih srca, a ne civilizacija banaka i fabričkih gradilišta.” v. Lj. Micić, *Barbarogenije*, 50–51

⁵⁵ *Ibid.*, 126.

⁵⁶ *Ibid.*, 114.

⁵⁷ *Ibid.*, 123–124.

svestan tih pesama, ali je govorio da one ničiju glavu nisu tražile.⁵⁹ Tako se u romanu dolazi do mesta gde glavni junak treba da objasni razloge za svoje progonstvo, ali on nije bio u stanju da to učini i zato se pitao: zar su pesme opasne i krive? Ako se na čas izostave pesme i Miciću i zenitistima pripiše uklapanje u ruski trag i revoluciju na osnovu mnogih podataka iz časopisa *Zenit* pojavljuje se dilema koju otvara Micićevo čvrsto osporavanje komunizma. U romanu se to može videti u osporavanju progressa u susretu sa profesorom Beogradskog univerziteta,⁶⁰ u poistovećivanju komunizma sa fašizmom,⁶¹ u zamerci Marksua i Lenjinu zbog toga što su težili svetskoj revoluciji i ne znajući za srpske sovjete i zadruge,⁶² u protivljenju istorijskom materijalizmu,⁶³ uostalom u odbrani protiv optužbi ministra unutrašnjih poslova i oficira kraljeve garde koji su ga nazivali komunistom i boljševikom.⁶⁴ S druge strane Micićev odnos prema komunizmu se komplikuje ako se uzme u obzir tekst „Zenitizam kroz prizmu marksizma” objavljen u *Zenitu* broj 43 iz decembra 1926. godine, a potpisan pseudonimom dr M. Rasinov. Pošto je autorstvo članka nerazjašnjeno, stoga i prethodna dilema ostaje nerazjašnjena. Vrativši se na pesme, naročito na *made in England* koja postoji u Micićevoj zbirci pesama *Antievropa* iz 1926. godine, kao i istoj pesmi u romanu koju on pripisuje Barbarogeniju, dolazi se do objašnjenja Barbarogenijevog progonstva sa Avale, to jest Micićevog progonstva iz Beograda. U odeljku romana koji nosi naslov pomenute pesme, Micić je kao tumač pronađenog romana ispričao zašto je Barbarogenije izgubio ‘avalski presto’.⁶⁵ Micićevo tumačenje više je bilo objašnjenje razloga nemogućnosti odlaska u Englesku koja se bojala njegovog varvarskog duha nego priznanje da je njegova pesnička revolucija bila bliska proleterskoj revoluciji iako se iz stihova pesme *made in England*⁶⁶ moglo zaključiti upravo to.

Dakle, dilema poistovećivanja pesničke sa proleterskom revolucijom i dalje ostaje delimično nerazjašnjena. Čini se da je u periodu izlaženja časopisa *Zenit* Micić bio mnogo neoprezniji u odnosu prema proleterskoj revoluciji nego što je bio u svom romanu. Ili je ta revolucija bila otkrila svoje pravo lice promenivši Micićeve prve

⁵⁸ Na primer, pesme *made in England* i *O karavano balkanska* iz zbirke *Antievropa* (Beograd 1926).

⁵⁹ Lj. Micić, *Barbarogenije*, 107.

⁶⁰ *Ibid.*, 44.

⁶¹ *Ibid.*, 98.

⁶² *Ibid.*, 119.

⁶³ *Ibid.*, 123-124.

⁶⁴ *Ibid.*, 61, 77.

⁶⁵ *Ibid.*, 150.

⁶⁶ „O! Radnici, rudari, mornari!
Vi, proleter i naslednici balkanske vendete
Zdravo!...uz zdravo jedno dečje pitanje:
Zašto vaši žuljevi nisu dijamanti ili dinamiti?
...
Noćas je 5 miliona radnika urlalo
Sa grdnom psovkom na usnama
To je kroz ponoć uskočila varnica
u utrobu svetske pijavice Engleske.”
Lj. Micić, *Antievropa*, Beograd 1926.

utiske. Uostalom, u romanu je koristio svaku priliku da porekne bilo šta što je sa proleterском revolucijom imalo veze. Kasnije, osvrćući se na 20-te godine XX veka on je prećutkivao da je tada najkrupnija optužba protiv njega bila da je pozivao na revoluciju.⁶⁷ Kako bilo, svaka od revolucija, pesnička i proleterска, pretendovala je da stvara novu epohu, da menja svet. Možda se upravo u svom odnosu prema istoriji najviše i približavaju. Jer, Micić je u svom romanu pisao o istorijskoj misiji srpstva sa Balkana i o njenom svetioniku zenitizmu.⁶⁸ Ali zenitizam nije hteo da stvara samo nacionalnu istoriju kulture. S obzirom na to da je zenitizam trebalo da bude sveopšta umetnost, njenim apsolutnim početkom negirala se čitava kulturna istorija sa svim njenim dostignućima. Novu kulturu je mogla da stvori samo zdrava snaga, u ovom slučaju snaga balkanske rase i Barbarogenija koji je nosio zenitizam, koji je uzeo istoriju u svoje ruke. Micićev glavni lik je istoriju shvatio upravo kao spasilačku misiju. Na pitanje šta je istorija, on je odgovarao: „Istorija je samo *stalni* napor varvara da spasu i održe ljudski rod”.⁶⁹ Ovom zenitističkom izjavom kulturna istorija je dobijala opšti smisao, a zenitistička misija istorijski.

Stvaranje Kraljevine SHS Ljubomir Micić nikada nije prihvatio, čak ni onda kada se u liku francuskog putnika vratio u zemlju da pronađe srpski roman za francuskog čitaoca jer je i tada pisao da plovi srpskim vodama Jadranskog mora.⁷⁰ Posmatrajući očima svetskog putnika Kraljevini Jugoslaviju, on nije krio prezir prema „ostacima podaničkog mentaliteta na jadranskoj obali koji nije shvatao veličinu srpskog napora u sopstvenom oslobođenju od austro-ugarske vlasti”.⁷¹ Država koju je on zvao ‘Nova Srbija’, jugoslovenstvo je nosila kao politički prizvuk mada je nacionalno trebalo da bude srpska.⁷² Nova država to nije bila i Micić je optužio za potpuno odsustvo nacionalne fizionomije, bezličnost i bezizražajnost. Njen nacionalni duh video je zamenjenim svaštarenjem, odnosno sakupljanjem sa svih strana sveta onoga za šta se mislilo da je bilo evropsko. Krivce za takvo stanje Micić je pronašao najpre u Hrvatima smatrajući ih narodom podaničkog mentaliteta, pogođenim kompleksom inferiornosti, a zatim i među onim Srbima i iz Srbije i iz Hrvatske koje je optuživao da su izdali srpske grobove za sefove međunarodnih banaka pristavši da se ime Srbija zameni imenom Kraljevina SHS/Jugoslavija. Predstavnici ovih krivaca personifikovani su, delimično, u podlikovima gazde Hipokrita (oficir kraljeve garde, ministar unutrašnjih poslova, profesor univerziteta koji je zagovarao progres države na reparacijama, pisac). Dakle, političari i inteligencija Kraljevine SHS optuženi su za smrt srpske nacionalnosti koju su žrtvovali evropskom, mašinskom progresu. Iz Micićevih optužbi postaje primetno

⁶⁷ I. Subotić, *Književnost*, XXXVI, 7–8, 1981, 1483.

⁶⁸ „Da vičem i tražim: slobodu srpskoj misli u punom zamahu, slobodu geniju srpske nacije, slobodu istorijskoj misiji srpstva na čitavoj teritoriji glupo nazvanoj „jugoslovenskom”, slobodu svetlosti njenog svetionika: zenitizmu!” Lj. Micić, *Barbarogenije*, 109.

⁶⁹ Lj. Micić, *Barbarogenije*, 121.

⁷⁰ *Ibid.*, 5.

⁷¹ *Ibid.*, 6.

⁷² *Ibid.*, 7.

njegovo ubedenje da je Kraljevina SHS bila evropska tvorevina, skrojena za potrebe evropskog kapitalizma. Kao takva potpuno je bila suprotna državi koju je on zamišljao.

Micićeva zamišljena država svih Srba ‘Večna Srbija’ trebalo je da se prostire od Alpa do Soluna.⁷³ Zato što nije bila takva stvorena, krivicu je prebacivao i na kralja Aleksandra Karadževića. Micić je mogao kralju da oprostí svoje progonstvo, ali mu nije mogao oprostí greške prema srpskom narodu: izneveravanje Neznanog junaka, autokratski karakter, loše političare oko njega koji su ga zaveli na pogrešan put inauguracije autokratskog režima.⁷⁴ Optužujući kralja Aleksandra, Micić je branio srpske političke partije za koje je pisao da su sve bile demokratske jer su bile izdanak revolucija i da i pored korupcije koja prati vlast i ratove, one za državu nisu mogle da budu opasnost. Ukidanje takvih srpskih partija za njega je predstavljalo samo izgovor za svođenje srpskog naroda na ogranak nepostojeće nacionalnosti. Međutim, Micić nije imao ništa lično protiv svog ‘progonitelja’, kralja Aleksandra. Pisao je da je od svih kraljeva u Evropi, jedino poreklo kralja Aleksandra bilo narodno i revolucionarno i da on sam neće biti antimonarhista sve dok srpska monarhija bude institucija naroda i za narod. Dakle, on je, u duhu zenitizma kao pokreta za čovečanstvo, odvojio političke ideje i ambicije kralja Aleksandra od njegove ličnosti. Zenitizam je imao zadatak da probudi umove i da ih prene sa puta srljanja u propast pa je tako bio usmeren i prema ponašanju kralja Aleksandra. Ali, kralj Aleksandar i njegova politika nisu imali razumevanja za zenitističke poklike. Zenitističke pesme nisu tražile glavu nijednog kralja; međutim, pevane su u tonu koji se kraljevima nije mogao svideti.

Tvrđnja Ljubomira Micića da mu je srpstvo bilo jedino političko ubedenje⁷⁵ napred navedenim činjenicama postaje izvesna. Ma koga da je napadao, srpstvo je uvek branio i u realnim i u nerealnim⁷⁶ okvirima. Politiku nijedne političke stranke nije podržavao, jer nijedna nije odgovarala idejama zenitizma. Nije to ni mogla jer je, kako je Micić mislio, svaka stranačka ideja bila osrednja i kratkog daha da bi mogla da nadživi ideju o čovečanstvu, to jest varvarski duh zenitizma. Ali zato je politika stranaka koje nije podržavao mogla da nazove zenitizam komunizmom i da ga se tako na najlakši način reši. Pa ipak, ideja ne može biti uništena ako se zatvori ili progna njen stvaralac. Dokaz je Micićev roman koji je nastao deset godina posle napuštanja Srbije i koji je odrazio sve ono što je i njegov časopis *Zenit* – potrebu stvaranja nacionalne kulture i sumrak liberalne Evrope i potrebu njenog preporoda.

Barbarogenije-decivilizator Ljubomira Micića je roman o jednoj ideji koja je nazvana zenitizam, koja je u osnovi sadržala promenu čoveka i društva međuratnog razdoblja. Način delovanja zenitizma bio je stvaranje nacionalne kulture koja je tre-

⁷³ *Ibid.*, 49, 109.

⁷⁴ *Ibid.*, 88.

⁷⁵ *Ibid.*, 106.

⁷⁶ Micić je često davao Srbima mitološke osobine, ne samo smatrajući ih barbarogenijima, nego nalazeći ih recimo u Vendesima koji su osnovali Veneciju, pišući da je Aleksandar Makedonski čiji je vaspitač bio Arisotel bio Srbin. *Ibid.*, 74, 113.

balo da izvrši decivilizaciju Evrope tj. reformaciju njene posustale kulture izrodene u civilizaciju. Pojavljivanje zenitizma, koji je kao umetnički pravac stvarno postojao, kao 'junaka' romana lucidno je spajanje stvarnosti i književne fikcije. Roman je bio osmišljen kao manifest zenitizma u novom ruhu predstavljenom likovima - idejama koji su imali zadatak da prenesu poruke osnovne ideje zenitizma i njegovog inspiratora Ljubomira Micića.

Umetnički pokret zenitizam uklapao se u trend umetničkih pokreta međuratnog razdoblja objedinjenih imenom avangarda.⁷⁷ Zenitizam se kao avangardni pokret suprotstavljao tradiciji, ratu, civilizaciji kapitalizma i, shodno tome, nasuprot postavljao humanizam i bolje društvo. Bolje društvo bilo je zamišljeno kao društvo prosvetljenog duha, kao spiritokratija. Ljubomir Micić je hteo da stvori spiritokratiju uz pomoć pesničke revolucije, to jest apstrakcije prožete realnostima kojih nije bilo malo. Njegov roman i njegove pesme otkrivali su stvarnost pokrivajući je metaforama i personifikovanim likovima, a ponekad donoseći je potpuno ogoljenu. Stvaranje novog, umetničkog sveta kao sveta svih ljudi na zemlji bilo je ipak teško ostvariti pesmama koje su konkretizaciju mogle naći u revoluciji i stoga je Micić sa svojom pobunom hodao po opasnoj ivici izjednačavanja zenitizma i komunizma. Ipak, Micićeve pesme i tekstovi iz časopisa *Zenit* (1921–1926) i Micićev roman objavljen 1938. godine razlikuju se upravo u odnosu prema revoluciji. Doživевši zabranu časopisa i neprijatnosti zbog teksta koji je izjednačavao zenitizam i komunizam Micić je u romanu koristio svaku priliku da se uporno brani od „revolucija za tanjir supe više ili za dva umesto jednog parčeta hleba”. Čak je izbegao pominjanje svečoveka pretvarajući ga sasvim u Barbarogenija i raskidajući vezu sa slovenskim prostorom. Ako je Micić i idealizovao Istok i njegovu revoluciju, vreme tih ideala bilo je prošlo jer je revolucija bila potpuno otkrila svoje lice. Zenitizam je, zapravo, u romanu prikazan kao pokušaj stvaranja nacionalne tj. srpske kulture koja bi inicirala promenu društva i stvaranje novog humanizma. Njegov glavni zadatak u ovoj misiji bio je spas Evrope od civilizacije koja je bila progutala njenu kulturu. Ipak, Micićev svet fantazija isprepletan stvarnošću ostao je samo njegov svet u koji je tek ovoliko bilo moguće zaviriti a zenitizam jedna književno-umetnička epizoda o čijoj originalnosti bi valjalo prosuditi.

⁷⁷ Sličnosti i razlike sa drugim avangardnim pokretima mogu biti predmet posebnog razmatranja. Za primer navodimo poređenje sa futurizmom: kroz Barbarogenijevu pobunu, Micić je objasnio razlike između ova dva pokreta koje su bile nepremostive. Marinetijeve poeme nisu imale ničeg od zenitističke, opšteljudske pobune protiv nepravdi. S obzirom na to da je bliskost futurista i fašista bila izvesna i da je u njihovom međusobnom odnosu futurizam bio potčinjen, Micićeva optužba da je Marineti bio čuvar u fašističkom zatvoru sasvim je osnovana. Razlike između zenitizma i futurizma takođe su izvesne: generalno, zenitizam je na planu politike bio apstraktan, a futurizam konkretan. Sadržajnije, razlike su, i pored prividne sličnosti, sasvim uočljive. Najpre, Marineti je slavio rat kao jedinu higijenu sveta a Micić ga je prezirao želeći da ga više nikada ne bude. Zatim, Marineti je uzdizao mašinu kao božanstvo religije 'Novoga' a Micić Barbarogenija kao božanstvo zenitizma. Marineti je želeo novo carstvo mašine i velike industrije u vaskrsnutoj i obnovljenoj Italiji a Micić spiritokratiju sa Balkana prenetu širom sveta. Futurizam je društvo shvatao kao elitističko u pravom smislu te reči a za zenitizam su elita bili svi varvari sa Balkana...

*Summary***The Ideas of the Zenithist Movement in the Serbian Culture
- Ljubomir Micic and his Novel „Barbarogenius
Decivilizer”**

Ljubomir Micic, the founder and leader of *Zenitizm*, tried to resuscitate, by his novel *Barbarogenije decivilizator*, the ideas of this avant-garde movement, which has forbidden in 1926. Published in 1938, the novel has meaning a new *Zenitizm*' manifest.

The characters that appear in novel are the ideas of *Zenitizm* by themselves. They express scorn to the Kingdom of the Serbs, Croats, and Slovenians as well as to the Europe. On their opinion, Europe shall be reforming because of permanent intellectual decadency.

The reformation of European civilization, on *Zenitizm*' opinion should start on Balkan and an advocate of this process must be *Barbarogenije*. The goal would be illuminate society and new humanism. However, they were not able to fight for the new society just with poems. Such kind of ideas made him very close to Marxism and socialist revolution. This was the main cause to forbid *Zenitizm* and for Micic' exile. However, Micic did not give up from *Zenitizm*; the main evidence is his novel. Once again he repeats *Zenitizm*' ideas but this time, i.e. in his novel, with much more cautions concerning the Marxism and socialist revolution.